

УДК 378.091.12.011.3 – 051:78
UDK 378.091.12.011.3 – 051:78

МАРИНА МИХАСЬКОВА,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Україна, м. Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія,
вул. Проскурівського підпілля, 139)

MARYNA MYKHASKOVA,
candidate of pedagogical sciences, assistant professor
(Ukraine, Khmelnytsky, Khmelnytsky Humanitarian-Pedagogical
Academy,
Proskuriivskoho Pidpillia Str., 139)
orcid.org/000-0003-1248-3903

**Умови формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів
музичного мистецтва**
**Conditions of Forming Professional Experience of Music-Pedagogical Activity of the Future
Teachers of Music Art**

Анотація. Автор статті аналізує визначення понять «умова» й «педагогічна умова» у філософській та педагогічній літературі. У статті запропоновані та обґрунтовані умови формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової освіти.

Актуалізація мотивів отримання досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва розглядається як така, яка спрямовує діяльність на творчі види праці, що створюють можливості для саморозвитку студента. Формування у вищому навчальному закладі музично-педагогічного середовища міждисциплінарної інтеграції є тією умовою, яка вже у навчальному закладі розвиває в майбутнього спеціаліста уміння знаходити спільні точки перетину між дисциплінами, бачити загальні та відмінні риси різних видів мистецтв, уміти конструювати пізнавальні проблеми і знаходити шляхи їх вирішення. Умова застосування отриманих під час навчальної діяльності дій і операцій у знайомій ситуації, у нових умовах та за взірцем для розширення діапазону професійних умінь та навичок до рівня пошуково-творчої діяльності передбачає застосування їх у навчальному процесі, коли студент використовує весь спектр дій (емоційних, розумових, психомоторних, мнемонічних і волевих) та доводить їх до певного рівня. Поєднання традиційних та інноваційних підходів у фаховій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва запропонує перевірені та апробовані часом методи роботи з учнями та забезпечить новими цікавими технологічними прийомами здійснення навчальної діяльності. Впровадження умінь самоактуалізації операцій і дій у процесі практичної діяльності навчить студентів алгоритмам дій у певних ситуаціях та удосконалим їх уміння і навички в пошуках шляхів покращання результатів діяльності.

Ключові слова: умова, педагогічна умова, умови формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності, вчитель музичного мистецтва.

Summary. The author of the article analyses the definition of the terms “condition” and “pedagogical condition” in philosophical and pedagogical literature. The article proposes and substantiates the conditions for the formation of professional experience of music-pedagogical activity of the future teachers of music art in the process of professional education.

Actualization of the motives of obtaining the experience of music-pedagogical activity of the future teachers of music art is considered as one that directs activity on creative types of work, which give opportunities for the self-development of the student. Formation in a higher educational institution of the music-pedagogical environment of interdisciplinary integration is the condition that prepares the future specialist to find in the institution the common points of intersection between disciplines, to see the general and distinctive features of different types of arts, to be able to construct cognitive problems and find the ways to solve them. The condition of the application of the obtained activities and operations in the familiar situation during the study, in the new conditions and by the model, and the expansion of the range of professional skills and abilities to the level of search-creative activity, involves their application in the educational process, when the student uses the full spectrum of actions (emotional, mental, psychomotor, mnemonic and volitional) and brings them to a certain level. The combination of traditional and innovative approaches in the professional training of the future teachers of music art will offer tested and proven by the time methods of work with the students

and provide new interesting technological techniques for the implementation of educational activity. The introduction of self-actualization of operations and actions in the process of practical activity will teach students how to act and what to do in certain situations, as well as how to improve their skills and abilities, to seek ways to improve the results of their work.

Key Words: *condition, pedagogical condition, conditions of formation of professional experience of music-pedagogical activity, teacher of music art.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Існуюча система підготовки вчителів музичного мистецтва у вищих закладах не завжди відповідає системним перетворенням педагогічної освіти, необхідною умовою яких є становлення творчої особистості фахівця, його готовності до музично-педагогічної діяльності. Зміна цілей освіти, її майбутніх пріоритетів із знань, умінь і навичок фахівця на його людські, особисті якості зумовила перехід від «знаннєвої» (навчально-дисциплінарної) до особистісної орієнтації, яка є тільки однією з передумов гуманізації і гуманітаризації професійної освіти в цілому і музичної, зокрема. Якщо раніше орієнтиром навчання були знання, які не спирались на суб'єктивний досвід студента, то сьогодні потрібно спочатку виявити життєву компетентність і лише тоді будувати всю програму навчання, спираючись на отриманий досвід музично-педагогічної діяльності та індивідуальні особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Теоретико-методологічні основи музично-педагогічної освіти аналізували А. Амбросов, В. Андрущенко, С. Клепко, В. Лутай, Є. Причепій, О. Сердюк, А. Черній; художньо-музичну діяльність як творчий процес (Е. Назайкінський); модернізацію мистецької освіти в контексті європейських вимог досліджували Т. Рейзенкінд, О. Ростовський, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Щолокова; проблеми актуалізації художнього досвіду як чинники становлення особистості знайшли відображення у дослідженнях О. Жорнової, А. Могильного, О. Шевнюк. Багато дослідників звертались і до проблеми висвітлення необхідних умов формування особистості в процесі музичної діяльності (Н. Миропольська, О. Михайличенко, В. Орлов, В. Черкасов та ін.). Однак дослідники не ставили перед собою завдання розкрити умови формування досвіду музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

Формування цілей статті... Метою статті є аналіз визначення понять «умова» й «педагогічна умова» у філософській та педагогічній літературі та обґрунтування умов формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової освіти.

Виклад основного матеріалу... Ефективність формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва забезпечують педагогічні умови. Для кращого розуміння цього процесу проаналізуємо визначення категорій «умова» та «педагогічна умова».

У тлумачному словнику української мови зазначається, що умова – це «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» (Новий тлумачний словник української мови, с. 632). У філософському словнику умови визначають зовнішні обставини, які детермінують виникнення певного явища, результату цілеспрямованої діяльності (Философский энциклопедический словарь). Визначення терміна «умова» знаходимо у підручнику О. Ростовського «Теорія і методика музичної освіти» як «філософської категорії, в якій відображено універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає й існує» (Ростовський О. Я., 2011, с. 635).

Педагогічні умови, на думку О. Дурманенко, пов'язані з організацією навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, у якому відбувається пізнавальна, навчальна, науково-дослідницька і виховна діяльність студентів, спрямована на формування в них насамперед професійних знань, умінь і навичок, розвиток їх світоглядної культури, професійної компетентності тощо. Автор визначає педагогічні умови як особливості організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, що детермінують результати виховання, освіти і розвитку особистості студента, об'єктивно забезпечують можливість їх досягнення (Дурманенко О., 2012).

На думку Т. Шмоніної та І. Глухова, педагогічні умови є якісною характеристикою основних факторів, процесів і явищ освітнього середовища і для них притаманні такі характеристики: створюються цілеспрямовано й реалізуються в освітньому середовищі; забезпечують вирішення поставленого педагогічного завдання; сприяють планомірності наукового пошуку та надають можливість перевірки його результатів; позитивно впливають на ефективність і результативність навчально-виховного процесу. Педагогічні умови включають до своєї структури такі компоненти: нормативна база, зміст освіти, матеріально-технічна база, технології навчання, навчально-методичне забезпечення, міжособистісна взаємодія учасників навчального процесу і психологічний мікроклімат. Ефективність досягнення поставленої мети навчально-виховного процесу залежить від вибору тих чи інших компонентів і їх взаємодії (Шмоніна Т.А., Глухов І.Г., 2011).

Проаналізувавши різноманітні підходи до визначення поняття «педагогічні умови», Н. Тверезовська та Л. Філіппова узагальнили, що вони включають:

- характеристику педагогічного середовища;
- обставини, необхідні для перебігу педагогічного процесу;
- фактори, шляхи, напрями педагогічного процесу;
- уявні результати педагогічного процесу;
- форми, методи, педагогічні прийоми (Тверезовська Н., Філіппова Л., 2009).

Вивчаючи досвід музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, ми дійшли висновку, що він може формуватися за певних умов. Окреслимо ці умови:

- актуалізація мотивів отримання досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва;
- формування у вищому навчальному закладі музично-педагогічного середовища міждисциплінарної інтеграції з метою формування досвіду музично-педагогічної діяльності;
- застосування отриманих у навчальній діяльності дій і операцій у знайомій ситуації, у нових умовах та за взірцем й розширення діапазону професійних умінь та навичок до рівня пошуково-творчої діяльності;
- поєднання традиційних та інноваційних підходів у фаховій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва з метою досягнення досвіду музично-педагогічної діяльності;
- впровадження умінь самоактуалізації операцій і дій у процесі практичної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Першою умовою сформованості досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва є *актуалізації мотивації* студентів у самопізнанні та духовному збагаченні через музичне мистецтво та потреба постійної взаємодії з ним. Учитель музичного мистецтва – це не лише фахівець, який доносить інформацію до учнів щодо виду мистецтва, засобів музичної виразності та особливостей його мови, а й своєрідний комунікатор емоцій та позитивного ставлення до творів музичного мистецтва. Якщо він сам не виявляє позитивного ставлення до музичних творів, він не зможе захопити учнів емоційним переживанням художніх образів, зацікавити музикою.

Друга умова передбачає створення у вищому навчальному закладі *музично-педагогічного середовища міждисциплінарної інтеграції* з метою формування досвіду музично-педагогічної діяльності, необхідної для подальшої діяльності фахівця. Весь навчально-виховний процес спрямовується на врахування адміністрацією, викладачами соціально-психологічних і організаційно-методичних факторів, що вплинуть на майбутню діяльність фахівців і забезпечать визначення провідної ідеї та мети підготовки. Оскільки останнім часом предмет «Музичне мистецтво» поступово інтегрується із предметом «Мистецтво» (для 1, 7, 8 класів), від вчителів музичного мистецтва вимагається інтеграція мистецьких знань та умінь із іншими дисциплінами («Образотворче мистецтво», «Хореографія» тощо), то і вектор фахової підготовки дещо змінений. Майбутній спеціаліст повинен навчитися вже у навчальному закладі знаходити спільні точки перетину між дисциплінами, бачити загальні та відмінні риси різних видів мистецтв, вміти конструювати пізнавальні проблеми і знаходити шляхи їх вирішення.

На рівні навчального матеріалу планується послідовність обраних спільних тем, переходи між ними. Утворенню цілісності сприяють конкретні «інтегратори» (однотипні універсальні сутності) (Масол Л.М., 2006, с. 24). Це можуть бути спільні терміни і поняття, загальні знання, тематика різних предметів тощо. Наприклад, гармонія, стиль, образ тощо є тим спільним поняттям, за допомогою якого викладач знаходить точку перетину, групування між змістом предметів.

Інтеграцію в музичній діяльності розглядає у своїх працях Л. Масол, зазначаючи зокрема, що загальна інтегративна спрямованість освіти зумовлює необхідність посилення взаємодії мистецтв при автономному викладанні музики в школі. Для нашої статті цікавою є думка науковця, що інтегрування розглядається як процес упорядкування системи через виділення стрижневих компонентів і з'ясування зв'язків між ними навколо певної провідної ідеї (теми).

Різні форми інтеграції пропонує Т. Бакланова (Бакланова Т.И., 2005) відповідно до уроків музичного мистецтва:

- на основі наскрізного тематичного планування;
- за допомогою питань та завдань відповідно до програми;
- за допомогою проектів пошуково-творчої діяльності (наприклад: написання анотацій до музичних творів, створення портфоліо).

Третя умова передбачає *застосування умінь і навичок* (сенсорний досвід) у навчальному процесі, коли студент використовує весь спектр дій (емоційних, розумових, психомоторних, мнемонічних та вольових) і доводить їх до певного рівня (орієнтовного, виконавського, корегувального, завершального).

Основою нашого підходу є твердження, що практичні дії та операції є основою, яка живить формування досвіду музично-педагогічної діяльності. Це не остаточний варіант сформованості досвіду, коли він переходить у стадію передового педагогічного досвіду, не етап переходу у педагогічну майстерність й досягнення акме-рівня, а певні знання й уміння, пов'язані з музично-педагогічною теорією та методичними діями викладача, якими студент користується на практиці. Досвід є і практикою дії, і її результатом.

Операції в даному випадку виступають способами виконання дії і допомагають розширити діапазон професійних умінь і навичок. За допомогою отриманих у навчальній музично-педагогічній діяльності знань (когнітивний досвід), студент отримає модель послідовності дій у знайомих ситуаціях, передбачає можливі варіанти дії у нових умовах та утримує в пам'яті еталон поведінки, який йому пропонували у навчальному закладі в якості зразка. У результаті музичної освітньої діяльності на державних іспитах випускник демонструє початковий рівень пошуково-творчої діяльності і готовність до виконання професійних дій.

За умови поєднання традиційних та інноваційних підходів у фаховій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва можна досягти достатнього рівня сформованості досвіду музично-педагогічної діяльності спеціаліста. Сучасна освіта передбачає залучення нових технологій навчання, які дозволяють прогнозувати перспективи результативності підготовки, дають уявлення щодо необхідних особливостей і професійних якостей педагога. Ознайомлення педагогів-музикантів із сучасними підходами дозволить запропонувати їм вибір методів, прийомів, способів діяльності.

Поєднання інноваційних та традиційних підходів до музично-педагогічної підготовки забезпечить:

- зручний та цікавий результативний процес навчання;
- достатній та високий рівень готовності до професійної діяльності у засвоєнні різних освітніх програм;
- формування у студента умінь і стійких навичок до самоосвіти;
- взаємопроникнення знань і практичних умінь;
- об'єднання навчальної діяльності та виховних дій у цілеспрямований навчально-виховний процес;
- реальну соціалізацію майбутніх учителів музичного мистецтва на основі інтегрованих мистецьких завдань.

Традиційний підхід запропонує перевірені та апробовані часом методи роботи з учнями. Інноваційний підхід забезпечить новими цікавими технологічними прийомами здійснення навчальної діяльності. Інноваційна діяльність передбачає уміння приймати нові рішення, йти на певний ризик, успішно вирішувати конфліктні ситуації, які виникають під час реалізації нововведень, та знімати інноваційні перепони, створення інноваційного клімату в колективі.

У результаті проходження практики під час навчання на музично-педагогічних факультетах та факультетах мистецтв студенти отримують певний досвід роботи в якості вчителя музичного мистецтва. Але для досягнення задоволення від своєї діяльності, на нашу думку, необхідно в закладі забезпечити впровадження умінь *самоактуалізації операцій і дій* у процесі практичної діяльності. Адже недостатньо навчити, як діяти і що робити в певних ситуаціях, необхідно навчити удосконалювати свої уміння і навички, шукати шляхи покращання результату роботи і виходу на пошуково-творчий рівень. Цей процес неможливий без урахування взаємодії студентів і викладачів, а також забезпечення позитивного мікроклімату пошуків нового в колективі.

Висновки. Отже, ключовими аспектами у формуванні досвіду музично-педагогічної діяльності можуть стати актуальні мотиви спілкування з музичним мистецтвом, середовище міждисциплінарної інтеграції, отримання в навчальній діяльності дій і операцій (у знайомій ситуації, у нових умовах та за взірцем), поєднання традиційної та інноваційної підготовки майбутніх фахівців, впровадження педагогічних технологій самоактуалізації операцій і дій у процесі практичної діяльності. У результаті навчально-виховної роботи у студентів з'явиться усвідомлення власного рівня професійної підготовленості та її ролі у становленні й розвитку як фахівця, актуалізується музично-творчий і педагогічний навчальний досвід студентів.

Список використаних джерел і літератури /References:

1. Бакланова, Т.И. (2005). *Обучение в 1-м классе по учебнику «Музыка» Т.И. Баклановой*. Москва: АСТ: Астрель. / Baklanova, T.Y. (2005). *Obuchenie v 1-m klasse po uchebniku «Muzyka»*. Moskva: AST: Astrel'. [in Russian].
2. Дурманенко, О. (2012). Теоретичний аналіз поняття «педагогічні умови» в контексті моніторингу виховної роботи у вищому навчальному закладі. *Молодь і ринок, 7 (90)*. 135-137. / Durmanenko, O. (2012). Teoretichniy analiz poniattia «pedagogichni umovy» v konteksti monitorynhu vykhovnoi roboty u vyshchomu navchalnomu zakladi. *Molod i ryнок, 7 (90)*. 135-137. [in Ukrainian].

3. Масол, Л.М. (2006). *Методика навчання мистецтва у початковій школі*. Харків: Веста: Видавництво «Ранок». / Masol, L.M. (2006). *Metodyka navchannia mystetstva u pochatkovii shkoli*. Kharkiv: Vesta: Vydavnytstvo «Ranok». [in Ukrainian].
4. *Новий тлумачний словник української мови* (1999) (Т.2 с. 632) Київ: Аконт. / *Novyi tлумачnyi slovnyk ukraïnskoi movy* (1999) (V.2 632 p.) Kyjiv: Akonit. [in Ukrainian].
5. Ростовський, О. Я. (2011). *Теорія і методика музичної освіти*. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан. / Rostovskyi, Ya. (2011). *Teoriia i metodyka muzychnoi osvity*. Ternopil: Navchalna knyha-Bohdan. [in Ukrainian].
6. Тверезовська, Н., Філіппова, Л. (2009). Сутність та зміст поняття «педагогічні умови». Взято з <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/106/19146-sutnist-ta-zmist-ponyattya-pedagogichni-umovi.html> (дата звернення 2.04.2019) / Tverezovska, N., Filippova, L. (2009). Sutnist ta zmist poniattia «pedahohichni umovy». Retrieved from <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/106/19146-sutnist-ta-zmist-ponyattya-pedagogichni-umovi.html> (last accessed 2.04.2019) [in Ukrainian].
7. *Философский энциклопедический словарь* (1998). Москва: ИНФА. / *Filosofskij e'nciklopedicheskiy slovar'* (1998). Moskva: YNFA. [in Russian].
8. Шмоніна, Т.А., Глухов, І.Г. (2011). Сучасні підходи до розуміння поняття «педагогічні умови». Взято з http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_59/13.pdf (дата звернення 2.04.2019) / Shmonina, T.A., Hlukhov, I. H. (2011). Suchasni pidkhody do rozuminnia poniattia «pedahohichni umovy». Retrieved from http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_59/13.pdf (last accessed 2.04.2019). [in Ukrainian].

УДК [373.2.015.31:7]:159.922.76-056.313

UDK [373.2.015.31:7]:159.922.76-056.313

ОЛЕНА МОЗОЛЮК,

*кандидат педагогічних наук, старший викладач
(Україна, м.Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
вул. Проскурівського Підпілля, 139)*

OLENA MOZOLIUK,

*candidate of pedagogical sciences, senior lecturer
(Ukraine, Khmelnytsky, Khmelnytsky humanitarian pedagogical
academy,
street Proskurivsky Underground, 139)
orcid.org/0000-0003-3078-4005*

Корекційно-розвивальний вплив образотворчої діяльності на дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями

Corrective-Developmental Influence of Descriptive Activity on Children of Pre-School Age with Intellectual Disorders

Анотація. У статті розглянуто основні етапи формування образотворчої діяльності у розумово відсталих дошкільників з легкою формою розумової відсталості, дошкільників із затримкою психічного розвитку, дошкільників, котрі розвиваються типово, а саме: пропедевтичний (ознайомлення з матеріалами і засобами образотворчої діяльності, розвиток дрібної моторики, зорово-моторної координації); основний (засвоєння знань та вмінь зображати різноманітні предмети); заключний (розвиток сюжетного малювання і ліплення, а також образотворчого задуму дітей). Проаналізовано своєрідність образотворчої діяльності дошкільників усіх категорій, котра полягає в тому, що для дитини має значення сам процес діяльності, а не кінцева мета зображення. Чим молодша дитина, тим більше її захоплює процес діяльності, вона зображає тільки те, що необхідно їй для розкриття задуманого змісту, неповне зображення дитина доповнює жестами, реальними діями. Однак у дітей із розумовою відсталістю будь-яка діяльність, зокрема й образотворча, формується із запізненням. Не виникає своєчасно жоден вид діяльності. Передумовами до розвитку всіх видів дитячої діяльності є поява певних потреб, мотивів, інтересів. Для того, щоб дитина почала діяти з предметами, у неї повинна виникнути необхідність користуватися ними, оволодівати способами дій з ними.

Ключові слова: образотворча діяльність, розумово відсталі дошкільники, корекційно-розвивальний вплив, графічні навички, малювання, ліплення, аплікація.

Summary. The article deals with the main stages of the formation of descriptive activity of mentally retarded pre-schoolers with a mild form of mental retardation, pre-schoolers with a delay in mental development, pre-schoolers who develop typically, namely: propaedeutic (familiarization with the materials and